

LÄNSIKAIRAN KOLTIAISET

VILLE JAAKO

TAMMI

Ville Jaako

LÄNSIKAIRAN
KOLTIAISET

TAMMI

HELSINKI

© VILLE JAAKO JA TAMMI 2021

TAMMI ON OSA WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖTÄ

ISBN 978-952-04-2975-1

PAINETTU EU:SSA

Lukisit sieki joskus.

Voitto

Asioilla oli luontainen taipumus järjestyä. Näin kylillä puhuttiin.

Lämmin ilma puhkui tuulilasin sisäpintaan. Ääni muistutti Kuerlinkan koskea, ainakaan sen ylitse ei pystynyt keskustelemaan. Mutta minkäs teet, kun ulkona viikkoja viipynyt pakkanen alkoi kuroa tuulilasia umpeen välittömästi, mikäli sille antoi pienenkin mahdollisuuden. Miinus kolmekymmentä astetta ei ollut rantakeli.

Aamu oli aikainen, katuvalot eivät olleet syttyneet.

Kirkonkylä lipui ohitsemme uinuvana rankana. Päivisin se oli parhaimmillaan vain varjo entisestä, mutta eihän jokainen Suomen pikkukunta voinut olla kasvukeskus. Täällä ihmiset vanhenivat, kuolivat pois rasittamasta meitä eläviä.

Tänään kylä tuntui erityisen masentavalta.

Toni ajoi ja naputteli sormillaan rattia. Hänen kasvonpiirteensä olivat hämärässäkin terävät. Toni oli harteikas mies kuin Tapio Rautavaara, ei yhtä pitkä mutta tuimat silmät ja valloittava hymy. Laulaakin hän osasi. Toni pukeutui, kuten aina, vihreään sarkapukuun, jonka housunlenkistä roikkui käytössä kulunut kuksa ja poronhalkainen tuppi. Leuku oli paiskattu huolimattomasti takapenkin hattuhyllylle.

Karvalakin päälle hän oli kiristänyt otsalampun, joka hoiti auton sisävalaistuksen – kätevämpi ratkaisu kuin sähkövian paikantaminen, ja lamppu kulki kaikkialla mukana. Toni näytti olevan mielissään, kun autossa ei tarjennut ilman ulkovaatteita.

Monotoninen puhe luetteli radiossa merisäätä, mutta sanat puuroutuivat tuulettimen meluun. Toni säätöi volyyimia kovemmalle ja käänsi auton keulan valtavyylälle, kauemmas kylänraitilta. Nastarenkaat rapisivat T-risteyksessä. Veivasin valskaavan sivuikkunan säppiin niin että tiivisteet puristuvat yhteen. Rapina lakkasi.

- Kelkan osiako met haethaan Rovaniemeltä?
- Eiku tekokyrpää.
- Niin justiinsa.

Kylä jäi taaksemme, ja ensimmäinen lumiaura ilmestyi mutkan takaa, keltaiset vilkkuvalot värittivät pimeään tie-noon levottomaksi. Toni laski nopeutta liukkaalla tiellä.

Sakea myräkkä pölysi auran molemmin puolin ja kipinät suihkusivat kauhasta, joka kynti asfalttia. Sukelsimme seinämän sisään, lumi haukkasi meidät valkoiseen tyhjyyteen. Pyörteet pyörivät edessä ja takana, sivulaseissa.

Kuvittelin itseni kuorma-auton rattiin, matkalla kotiin pitkän yön jälkeen. Marjatta olisi jättänyt jääkaappiin muoviasiassa ruoka-annoksen, jonka lämmittäisin mikro-rossa ja nukahtaisin sitten olohuoneen television ääreen. Jossain vaiheessa siirtyisin sänkyyn, kun hän alkaisi kolistella aamutoimiaan.

Lakanat olisivat vielä lämpimät.

Mutta ei minusta tullut lumenaurajaa, vaikka siitä lapsena haaveilinkin. Ei minusta tullut oikeastaan mitään.

Kenties siksi Marjatta jätti minut.

Lumimyräkkä loppui yhtä nopeasti kuin oli alkanutkin. Toni näpäytti takaisin pitkille ajovaloille, ne paljastivat tielle yön aikana tuiskunneen lumen. Samanlainen kerros oli satanut päälleni Marjatan sanojen jälkeen, mutta olin liian turta tuntemaan sen kylmyyttä. Matkasin vain välitilassa ja odotin, milloin elämäni todella alkaisi.

Kyllä se vielä alkaa. Ellet sitten kuole ennen sitä.

Hyppäsin aamuyöstä Tonin kyytiin, koska halusin lähteä pois kaikesta. Ei ollut väliä, haimmeko Rovaniemeltä tekopenistä tai osia kelkkaan. Halusin vain unohtaa itseni edes hetkeksi. Halusin syrjäyttää päästäni kohinan, joka sai alkunsa Marjatan eilisistä sanoista.

Siitä lähtien ajatukseni olivat nakuttaneet paikoillaan kuin sekuntiviisari, jota koneisto ei jaksanut liikauttaa seuraavaan pykälään. Aikaisemmin saattoi tapahtua jotain hienoa milloin tahansa. Enää ei.

Marjatta oli kuorinut yhteisen asuntomme paljaaksi sinä aikana, kun minä lähdin ulos pakkaseen selvittämään ajatuksiani. Siinä missä ennen riippui kehystetty Audrey Hepburn, oli nyt messinkinen seinäkoukku ja tyhjä tila. Jääkaapista oli siivottu pois värikkäät magneetit ja postikortit Marilyn Monroesta ja Big Benistä. Laskostetut verhot ja koristetyynyt hävisivät. Kuten vessan kaikki lasiputelit ja hiussuihkeet. Sekä kymmenet kenkäparit.

Jännite, joka asui seinien pinnalla, oli poissa. Lopulta asuntoon jäi vain minä, vaikka välillä tuntui, ettei siellä olisi ollut enää minuakaan.

Merisää vaihtui musiikkiin. Tunnistin kappaleen jo alkutahdeista: se oli eräs Lapin Radion soitetuimmista hiteistä ja kertoi kesästä ja siitä, kuinka sitä oli vielä jäljellä.

Olin koko elämäni kuunnellut yhtä ainoaa radiokanavaa. Kun minut ajettiin lastentarhaan, soi autossa Lapin Radio. Niin soi sisällä tarhassakin. Esikoulussa opettajat soittivat askartelun taustamusiikin Lapin Radiosta, ja alakoulun aamunavaukset kuuntelimme liikuntasalin keltaisesta radiosta. Olympialaiset seurattiin Lapin Radiosta ja kotitalouden opettaja kuuntelutti keskusradiossa ruokaohjeita, joita kuuntelijat olivat lähettäneet Lapin Radion studioon. Lukiossa teimme esitelmän Lapin Radion historiasta, jonka jälkeen tutustuimme Lapin Radion toimitukseen Rovaniemellä.

Jokainen kauppa, toimipiste, kioski, huoltoasema tai oikeastaan mikä tahansa sisätila täällä toisti Lapin Radiota. Tiesin miltä Lapin Radio maistui, tiesin miltä se tuoksui. Osasin hyrällä alkutunnarit ulkomuistista ja huomasin usein tekeväni niin, vaikka se vitutti.

Toni suhautti tölkin auki ja otti perään pitkän huikan. Tiesin katsomatta, että kyseessä oli olut.

– Onko sinun pakko juua ratissa? kysyin kylmästi irrottamatta katsettani tiestä.

– Oman paliskunnan aluheella jne., Toni vastasi ja häرنäsi röyhtäämällä.

En jaksanut alkaa vängätä asiasta. Tänään oma kuolemani ei pelottanut. Kunhan kukaan sivullinen ei joutuisi kärsimään.

– Ulkona on helvetin kylmä, ja net soittaa tämmöstä.

– Net soittaa tämmöstä, Toni toisti perässäni, – minusta tämä on hyvä biisi.

Kappaleella ei tuntunut olevan loppua, ja se veti minua melankoliaan. Marjatta ei varmaan koskaan rakastanut minua.

Ei hän muutoin olisi käyttänyt minusta sanoja köyhä, metsäläinen, väty, idiootti, aikaansaamaton, masentunut. Viimeisessä hän oli kyllä oikeassa, mutta jatkuva solvaaminen ja nimittely olisi saanut kenet tahansa alavireiseksi.

Olin roikkunut löysässä hirressä jo pitkään. Silti putoamisen jälkeinen kipu tuli yllättäen.

– Ai niin, Toni tokaisi ja kaivoi taskustaan arvan. – Hyvää syntymäpäivää.

– Kiitos, hymähdin ja otin läpyskän käteeni.

– Tarviiko laulaa?

– Ei tartte.

– Miltäs se tuntuu olla rokkitähen iässä?

– Samalta kai ku ennenki. Pittää vain olla kuolematta.

Tunnustelin arpa sormieni välissä. Se oli aivan tavallinen

arpa, jonka painosta tai muodosta ei voinut päätellä paljastaisiko se voiton. Ainoastaan kultainen lupaus 250 000 euron pääpalkinnosta erotti sen arvottomasta paperiroskasta.

Aloin muuntaa summaa päässäni markkoiksi.

– Raaputappa, Toni sanoi, mutta ennen kuin peukaloni kynsinauha ehti koskettaa hopeista raaputus pintaa, hän löi jarrut tiskiini ja minä retkahdin turvavyöhön.

Porotokka.

Kymmenet silmäparit jolkottivat ajovaloja kohti, niiden höyryävät turvat heilahtelivat sivulta sivulle. Porot eivät yrittäneet väistää, niitä ei kiinnostanut pimeydestä vinhaa vauhtia lähestyvä kirkkaus. Niillä oli aivan hyvä olla.

Auton perä lähti luisuun, Toni veivasi rattia saadakseen kylkimyyryä liukuvan ajoneuvon hallintaansa. Tarrauduin penkkiin ja puristin minkä käsistäni jaksoin, luulin sen auttavan lähestyvässä kolarissa. En ajatellut selkeästi.

Lumivallit vilisivät tuulilasin edessä, vaikka niiden ei kuulunut olla siellä. Tiukensin otettani. Lopulta renkaat puraisivat jäiseen tiehen ja auto pysähtyi keskelle ajoväylää. Jarrupalojen katku käräsi auton sisällä.

Yksi poroista ei ollut vielä kukaan ymmärtänyt eteensä ilmesytyneen jotain ja juoksi sarvet edellä pahki kuljettajan oveen. Kuului kopsahdus, Toni alkoi syöstä kirouksia.

– Saatanan porot, perkele! Helvetti ne on tyhmiä otuksia!

– Mie katoon hirveksi, sanoin ja huomasin käteni tärisevän.

Toni vetäisi käsijarrun päälle ja mätkäisi poroa ovella turpaan. Elukka kopisteli neuvottomana taaksepäin, muu lauma seurasi esimerkkiä. Vasta kun Toni alkoi karjua ja huitoa nyrkeillään ilmaa, levisivät porot hätääntyneinä ympäriinsä kuin jänikset haulikon pamauksesta.

Tartuin vaistomaisesti ranteestani. Tärinä ei ottanut loppuakseen.

Yhteinen tarinamme Marjatan kanssa sai päätöksensä eilen. En koskaan vienyt häntä Saanalle vaeltamaan tai hiekka-

särkille Kalajoelle, vaikka hän puhui paljon siitä, kuinka halusi matkustaa ja kokea asioita. Minä vetosin huonoon rahatilanteeseen tai johonkin muuhun älyttömään.

Muistoja reissuistamme ei koskaan syntynyt. Eikä niitä enää syntyisikään. Eniten syytin itseäni tekemättömistä asioista. En niinkään tehdyistä.

Rintaani alkoi ahdistaa. Keuhkojani puristi tölkin kokoinen patti, jonka lävitse yritin hengittää. Se salpasi ilmavirtauksen kuin kurkkuun juuttunut muovipussi. Nielaisin syvään, aivan pohjalle asti, ja paine tasaantui ainakin hetkeksi.

Toni heitteli pakenevia poroja jääkikkareilla ja karjui kasvot punaisena. Mittaritaulun kello liikahtaisi pian aamukahdeksaan. Ja nyt oli vasta tiistai.

Kun viimeinenkin poron tupsu hävisi lumivallin taakse, Toni laski nyrkkinsä. Hän palasi autolle ja läimäytti oven perässään kiinni. Kiivas hengitys tuhisi samaa tahtia nakutavan vilkun kanssa.

– Kato mitä ne perkehleet tekivät, Toni parkaisi ja näytti oluesta kastunutta paitaansa. – Mie olen niin monta kertaa kuullu vakuutuksesta, että het ei maksa enää yhtään porokolaria. Otaks sie?

Toni tarjosi hopeista taskumattia, johon oli kaiverrettu metsäkanalintu.

– Juoks sie niinku koko ajan?

– Meinaakko, että mie selvin alkaisin hakkaahmaan poroja?

– Ei helvetti sinun kanssasti, vastasin kyllästyneenä. – Aja tiensivhuun, niin mie tulen rathiin.

– Sulla ole ees korttia. Mitä jos poliisit pyssäyttää?

– No ei ole sullakhaan sitten korttia. Tuossa on tauko-paikka, aja siihen. Tässä aleta kuolehmaan.

– Kyllä mie pärjään, älä sie huoli.

Toni vakuutti, kuinka pieni hiprakka vain paransi hänen ajotaitojaan. Lihakset rentoutuivat, kaikki ylimääräinen

jännitys oli poissa. Humalassa hän keskittyi ajamiseen aivan uudella tavalla, ja kaikista tärkeintä: pikku päihtymys leikkasi terävimmän kärjen kaikkialla läsnä olevalta vitutukselta.

Varmistin vaistomaisesti turvavyön lukituksen. Toni oli sillä tapaa jäärä, että jos hän sanoi tekevänsä jotain, sen hän myös teki. Siinä vaiheessa ei auttanut järkeily tai oma mielipide.

– Anna vain huikka. Onhan tässä vielä matkaa.

Juodessani muistin arvan. Ojentauduin jalkatilaan ja poimin kourassa rypistyneen lapun: ”PÄÄVOITTO HUVUD-VINSTER 250 000 €”. Summa tanssahteli sylissäni pimeässä autossa.

Sillä rahalla ostaisi jo maata ja rakentaisi talon ja ulkosauhan. Pääsisi autokouluun, hankkisi oman auton ja tankin täyteen bensaa.

Sillä rahalla ostaisin Marjatan takaisin.

– Mitä sie tekisit, jos tästä tulis päävoitto? kysyin pyöritel-
len arpaa silmiäni edessä.

– Mie lähtisin ryyppäähmään Rovaniemele.

– Eks sie haluais ostaa mithään? Sijottaa yritykseen?

– Ensimmäinen taksi, joka lähtee.

Eivät kai taksikyydit niin paljoa maksaneet. Tai hotelli Rovaniemeltä. Meille jäisi hyvin rahaa ryyppäämiseen.

Maailma oli toistaiseksi tarjonnut minulle vain pohjolan pakkasen ja perään kylmää vettä niskan täydeltä. Ja minä olin ottanut kaiken nöyränä vastaan, odottanut pitkäjänteisesti hetkeäni.

En malta odottaa sitä hymyä, joka valaisee Marjatan kasvot, kun kerron hänelle voitosta. Marjatta haluaa minut takaisin. Hänen on pakko haluta.

Kaivoin keskikonsolista kolikon ja aloitin hitaan mutta perusteellisen raaputuksen. Jakajan käden arvo 16 vaikutti lupaavalta. Raaputin kaikista käsistä ensin vain toisen kortin: kymppi, kasi, akka, kurko, nelonen. Olisi suoranaisten ihme, jos johonkin näistä ei osuisi.

Toni otti ratin takana huikkaa ja aloitti laulannan: ”Sain nuoruudelta siivet kerran minäkin, ja pilvilinnan jonne lentäisin.”

Tonin ääni oli matala ja väkivahva, surumielinen hänen niin halutessaan. Useat illat olin viettänyt nuotiolla pullo kädessä ja kuunnellut lauluja, joita hän taikoi ilmoille. Joskus pyyhkäissyt kyyneleenkin silmäkulmasta.

Hänen mummonsa soitti paljon pölyttyneitä iskelmiä. Ja vaikka Toni usein toisteli, ettei hänen päänsä soveltunut kuin karvalakin lämmitykseen, hän muisti ällistyttävän hyvin kuulemiensa kappaleiden sanat.

En raaputtanut enää arpaa. Kuuntelin silmät suljettuina Tonin laulua ja kaipasin tulevaa kesää. Sitä kuinka lämpimänä päivänä kävelisin joelle soittamaan huuliharppua. Makaisin huolettomana rannalla veneessä, virta lipuisi ajatonta matkaansa, aurinko paistaisi siniseltä taivaalta ja ympärilläni olisi vain luonto. Kimalainen lämmittelisi kukinnon latvassa lentolihaksiaan ennen kuin se pörräisi taivaalle. Kuovi säestäisi huuliharppuni virettä.

Laulu katkesi, kuului kirosana ja rysäys. Minä retkahdin turvavyöhön ja olin jälleen pimeässä autossa keskellä talvea ja pakkasta.

Hetken olin painoton. Kuin avaruussukkulassa, joka irtautui räjähtäen maan kahleista. Tiheä puuraja siinsi vinottain edessäni, allamme vilisi luminen pelto. Tuulilasiin heijastui aamun herkkä kajo, sitten tasainen maa, ja pian ympärilämmme alkoi rytinä ja pellin pauke. Iskin nenäni hansikaskokeroon ja korvaani mäiskähti Tonin kenkä. Leuku suhahti rytäkässä takapenkiltä väliimme ja upposi puhaltimen ritilään kahvaa myöten.

Sitten tuli hiljaista. Vain pyyhkijät louskuttivat tuulilasia, jonka takana avautui koskematon pelto. Tonin otsalamppu oli syttynyt, se valaisi leu’un, josta erottui vain kahva. Terä olisi voinut löytyä jommankumman kallosta.

– Ai saatana! Toni karjaisi kammeten itseään ylös. – Ai saatanan saatana! Sattuu päähän ku kääntää.

– Mulla on lämmin ylähuuli, totesin tajuamatta mitä puhuin.

Käsiäni kylmäsi, mutta ne eivät enää tärisseet. Auton moottorin hurina oli katkennut. Olimme kahden hiljaisella pellolla.

Toni rusautti niskaansa ja voihkaisi kivusta.

– Viina, erotin Tonin sanat. – Missä on viina? hän jatkoi mutta pysähtyi nähdessään minut. Otsalampun kirkas valo sokaisi täydellisesti. – Jätkä on veressä. Ja meikä selvin päin. Tai ainakin siltä tuntuu.

Nostin taustapeilin sylistäni ja käänsin sen varovasti kasvoihini – ne olivat verimaalauksen alla. Suljin silmät, hengitin kerran syvään ja aukaisin ne uudelleen. Veri oli yhä kasvoilla, ja käteni tärisivät jälleen.

– Pääasia, ettei tullu porokolaria. Penkan mie vielä saan selvitettyä, Toni mumisi pyörien ympäriinsä, mutta hänen sanansa eivät enää tavoittaneet minua.

***Joku oli kussut keskelle lumista
kävelytieta kaunokirjaimin sanan "hei".
– Hei, hei, sanoin ääneen keltaiselle
kuselle. – Ja näkemisiin.***

Neljä toimetonta miestä Lapin Kolarista. Yksi suree eroaan, toinen toimii olkapäänä, kolmas porrää kukasta kukkaan ja neljäs istuu kotona ja katsoo kuvaputkitelevisiota. Elämä on alakulon sävyttämää tarpomista eteenpäin, sillä töitä on vähän ja paikkakunta kuihtuu ympärillä. Onneksi kaapissa on aina kaljaa ja joka päivä löytyy jotakin pientä puuhaa, johon käyttää aikansa. Pitää hakea postipaketti Rovaniemeltä, esitellä poroja turisteille ja ajella kannisiä kavereita ympäri Lappia. Kunnes yksi raaputusarpa muuttaa kaiken.

VILLE JAAKO näyttää törkeän hauskassa road-romaanissaan laajakuvan siitä, mitä elämä Lapin syrjäseudulla parhaimmillaan ja pahimmillaan on. *Länsikairan koltiaiset* on tarina niistä, jotka jäivät, kun valtaosa ikäluokasta otti maitojunan etelään.

www.tammi.fi

84.2

ISBN 978-952-04-2975-1

PÄÄLLYS: JOONAS RINTA-KANTO

